

Ochrana přírody

ročník 71 číslo 3 2016

Kulérová příloha

Zprávy / Aktuality / Oznámení

CHKO Železné hory slaví 25 let

Vznik CHKO Železné hory, tak jako většina našich chráněných území, má své kořeny v nadšení a lásce k přírodě. Právě tento entuziasmus lidí jako Vladimír Bálek, Jindřich Vodička, Jiří Hruška, Luděk Štěpán, Zdeněk Roušar a mnoha dalších vyvrcholil v roce 1991 vyhlášením Železných hor chráněnou krajinnou oblastí.

Od idealisty k profesionálovi

Při probírání již čtvrt století starých stanovisek a plánů péče téměř závidíte, s jak minimálními nástroji šla provozovat správní a odborná činnost. Zatímco stanoviška téměř bez paragrafů a odůvodnění vyloudí pobavený úsměv, plán péče na třech listech s jednoduchým výčtem zásahů se dnes jeví jako neuvěřitelně jednoduchý, ale zároveň efektivní dokument, který šlo kdykoliv doplnit a rozšířit dle aktuální potřeby.

Profesionalizací ochrany přírody nastal posun od idealismu k aplikaci práva a od entuziasmu k odborné péči o přírodu. Stále však lze vidět, že idealismus a nadšení zůstávají hlavní hybnou silou. Na druhou stranu došlo ke snížení počtu zaměstnanců správy z původních dvanácti na necelých osm a díky administrativnímu zatížení nezbyvá čas na terénní práci.

O to větší radost přinášejí podařené akce dokazující, že úsilí zaměstnanců často i nad rámec povinností má smysl.

PR Polom a jeho ochranné pásmo

Jedná se o zbytek jedlobukového pralesa typického pro střední a vyšší polohy Železných

CHKO Železné hory

hor. Území má dvě samostatné části vzdálené asi 0,5 km. V roce 2009 se podařilo PR nově vyhlásit a stanovit ochranné pásmo o výměře

55 ha, které obě části propojilo a zahrnuje kulturní smrčiny v mýtním věku. Dlouhodobým cílem je propojení oddělených částí rezervace přírodě blízkým lesem. V roce 2011 se díky finančnímu daru od firmy Vodafone podařil společně s LČR, s. p. zrealizovat první krok. Vytěžený smrk na ploše téměř 4 ha byl nahrazen jedlí bělokorou (9 260 kusů), bukem lesním (13 648 kusů) a javorem klenem (1460 kusů). Podobně bylo v roce 2014 z daru společnosti Stora Enso Wood Products Ždírec, s. r. o., oploceno 10 ploch v celkové délce 2060 m k ochraně výsadeb 4 000 buků a více než 5 000 jedlí bělokorých.

NPR Lichnice a NPP Kaňkovy hory

V letošním roce vznikají na území CHKO dvě ZCHÚ v národní kategorii rozdělením původní

Zřícenina hradu Lichnice. Foto Josef Rusňák

NPR Lichnice–Kaňkovy hory. Je to výsledek několikaleté práce AOPK ČR a MŽP. Do kategorie NPP byl zahrnut rozsáhlý komplex kulturních bučin. NPR budou tvořit přirozené bučiny, suťové lesy a reliktní bory, které jsou od roku 2007 ponechány na základě dohody AOPK ČR a LČR, s. p., samovolnému vývoji. Z technických důvodů nedošlo k vyhlášení obou území zároveň. NPP byla zřízena k 1. 2. 2016, vyhlášení NPR se očekává v nejbližší době.

NPR Rohová

V roce 2014 byla Správa CHKO Železné hory pověřena přípravou podkladů pro vyhlášení NPR Rohová na části území EVL Hřebečovský hřbet. Úkol to nebyl snadný, už proto, že území se nachází v okrese Svitavy, tedy mimo území CHKO, a bylo správě v podstatě neznámé. Odměnou byl čas strávený v zachovalých porostech bučin a suťových lesů, které v takovémto rozsahu a stupni přirozenosti na území CHKO Železné hory již nenajdeme. Nová NPR by měla vzniknout na části území současné PR Rohová.

Nová zonace CHKO

V roce 2011 započala odborná příprava nové zonace a s kolegy z MŽP bylo zahájeno předjednávání její nové podoby se samosprávami všech obcí a s hlavními subjekty, které na území CHKO hospodaří. Díky tomu nedocházelo k zbytečným konfliktům a výsledkem byl návrh zonace, se kterým byla seznámena veřejnost. Rok 2012 se tak nesl v duchu vypořádávání cca 60 písemných námitek a nespočtu osobních a telefonických jednání s vlastníky. V roce 2014 následovala rozkladová řízení MŽP. Výsledky byly zapracovány do další podoby zonace, která prošla v roce 2015 mezirezortním řízením, jehož závěry přinesly další dílčí úpravy. Na začátku dubna 2016 byl finální návrh zonace předložen Legislativní radě vlády. Konečně od 1. 6. 2016, pět let od započetí prací, má CHKO novou zonaci. Ve všech zmíněných stupních Správa CHKO Železné hory vypracovávala odborná stanoviska pro MŽP, garantovala zapracování změn a správnost mapových výstupů.

Josef Rusňák

Půlstoletí ochrany Pulčinských skal

Nevelká skalní oblast tzv. Pulčinských skal leží v jihozápadním cípu CHKO Beskydy,

3 / 2016 Ochrana přírody

v pohoří Javorníky. Nedosahuje sice věhlasu a měřítka pískovcových oblastí v Čechách, přesto zde lze nalézt prakticky vše, na co jsme v podobných oblastech zvyklí – byť menších rozměrů.

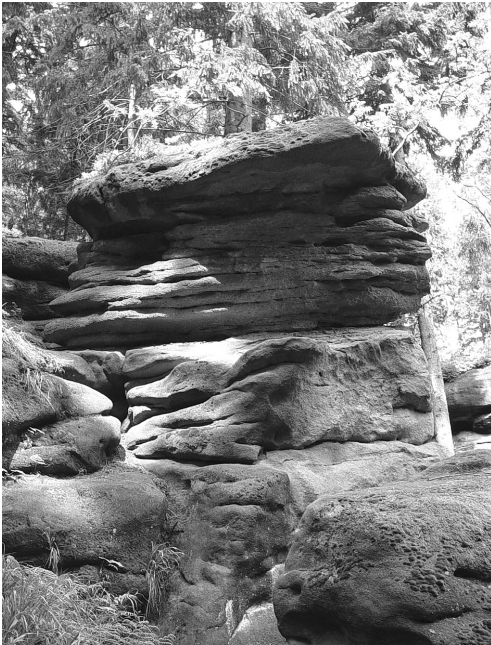
Od roku 1966 byla část území (4 ha) chráněna jako chráněný přírodní výtvor Pulčinské skály. V roce 1989 pak byla zřízena státní (od r. 1992 národní) přírodní rezervace Pulčín–Hradisko, o rozloze 72,73 ha. Předmětem ochrany jsou zde význačné skalní útvary – největší skalní město v pískovcích moravské části Karpat. Nechybějí skalní stěny a bloky, mrazové sruby, kamenné moře, suché kaňony, pseudokrasové jeskyně. V nepřístupném terénu se nacházejí místy až pralesovitě lesní porosty.

Ve srovnání s třetihorním stářím zdejších hornin by se mohlo zdát, že 50 let snahy o ochranu přírody nic neznamená. Na pomyslné váhy ale musíme přihodit „lidský faktor“. Již od první republiky je území vyhledávanou destinací Valaška. První je objevili trampové, po nich horolezci a značkaři KČT. Se zvyšující se popularitou a návštěvností ale postupně zmizeli dříve zde hnízdící krkavci nebo výr; rys se sem zatoulá jen náhodou v zimě.

Správa CHKO Beskydy zpočátku zkoušela všudypřítomné zvědavce z rezervace vytlačit a vrátit skalám jejich dávný klid. Příležitost k tomu poskytl až Program péče o krajinu, kdy se ochranářům otevřely možnosti aktivně v území zasahovat. Aby zklidnila část NPR a omezila eroze chodníků, přesměrovala SCHKO některé letité trasy. Brzy bylo zřejmé, že bez funkční strážní služby to byl dost naivní pokus. Dřevěné ploty přehrazující původní stezky vydržely maximálně týden…

Ovšem dotace se využívají i na rekonstrukci lesních porostů – nemalá část skal je totiž ukryta v dosti fádním hospodářském lese. Správa CHKO se věnuje především ochraně přirozeného zmlazení jedle a v menší míře dosadbám původních dřevin.

Nové tisíciletí ovšem přineslo i nové výzvy. Objev sněžných řas na ledopádech, které se v zimě tvoří v jedné rokli (suchém kaňonu), a jejich nešikovná medializace místními patrioty vyvolaly doslova „ledopádovou horečku“. Dříve liduprázdná NPR se o zim-

NPR Pulčín–Hradisko, Ancona. Foto Jiří Lehký

ních víkendech změnila v druhé Pustevny. Až opakované zásahy záchranářů v NPR a kolabující doprava v Pulčíně nakonec přivedly k jednacímu stolu obec a ochranáře. Výsledkem bylo vytyčení nové, sezonní trasy k ledopádům. Značení a „prošlapání stopy“ zajišťuje obec, dobrovolní strážci pak dohlížejí na dodržování ochranného režimu NPR.

Ve stejné době, se probudil i zájem horolezců. Zatímco ve čtyřicátých letech se na Moravě s lezením „na písku“ začínalo právě tady, od r. 1989 zde bylo horolezectví zakázáno. Lezci nejprve opatrně sondaovali a po dvou letech společných jednání se obě strany dohodly. Správa CHKO povolila výjimku k sezonní horolezecké činnosti v lokalitě Pět kostelů – což je jedna ze skalních skupin při hranici NPR.

Po nevydařeném pokusu z přelomu tisíciletí se dřevěná zábradlí okolo stezky do skal objevila před časem znovu. Tentokrát slouží nejen k usměrnění, ale i k usnadnění pohybu po stezce. Díky projektu na posílení návštěvnické infrastruktury (2014/2015) zde přibyly i dřevěné a ocelové stupně, protierozní prahy, řetězy a zábradlí na vyhlídce. Ač to přináší zvýšené nároky na údržbu, ohlasy návštěvníků jsou převážně pozitivní, někteří stezku na Zámčisko neváhají označit za první valašskou ferratu.

Domnívám se, že NPR Pulčín–Hradisko je přesně tím typem chráněného území, kde mírně regulovaná návštěvnost nemusí přímo ohrožovat předmět ochrany území. Naopak – díky turistické atraktivitě má dosud málo využitý potenciál pro pozitivní prezentaci naší práce.

Jiří Lehký

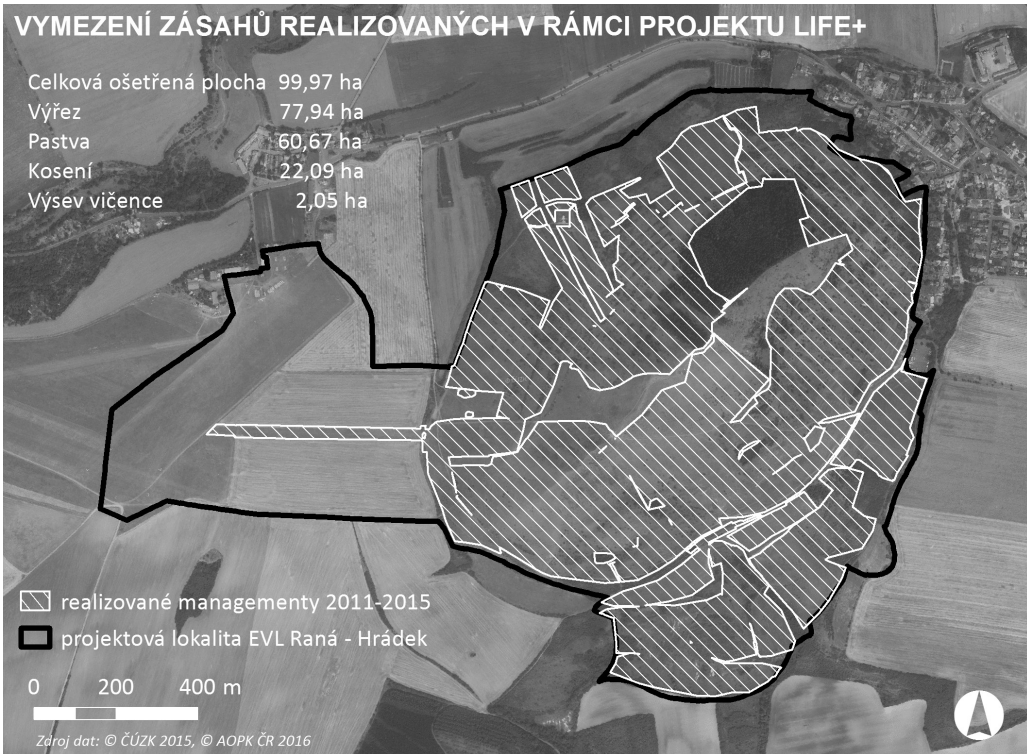
K výročí vzniku NPR Raná v CHKO České středohoří

Vrch Raná je spolu s Milou a trojicí kopců Oblík–Srdov–Brník charakteristickou součástí jedinečného panoramatu Lounského středohoří a právem patří k nejcennějším reprezentantům stepních ekosystémů. Řadí se i mezi významná a turisticky atraktivní místa a také mezi historicky důležitá sportoviště bezmotorového létání a leteckého modelářství. Především se ale svou druhovou pestrostí a bohatostí i zachovalostí přírodních stanovišť řadí mezi chráněná území mezinárodního významu.

Snahy o ochranu přírody Ranské hory mají již více než stoletou historii. V roce 1902 zde objevil profesor botaniky Josef Podpěra populaci ovsíře stepního, což v přírodovědných kruzích způsobilo velký rozruch. Návrh na vyhlášení přírodní rezervace byl podán až v roce 1926, kdy výskyt ovsíře ověřil prof. Karel Kavina. Vládě tehdejší Československé republiky návrh předložil turistický odbor v Lounech. Akceptován ale byl až návrh Masarykovy univerzity práce, který schválila 27. května 1936 městská rada v Lounech. Před 80 lety tak zvláštní vyhláškou vznikla městská rezervace Raná zahrnující pozemky města v prostoru jihozápadního vrcholu kopce, zatímco hlavní vrchol byl ponechán k dispozici sportovcům provozujícím bezmotorové létání. Dne 23. května 1951 Ministerstvo školství, věd a umění ČSR upravilo územní ochranu Rané zřízením státní přírodní rezervace o výměře 10,94 ha, a to k ochraně stepní květeny. Nařízením vlády ČR se Raná stává v roce 2004 součástí EVL Raná–Hrádek. Toto území zaujímající bezprostřední okolí včetně úpatí vrchu, které má charakter „bílých strání“, je svojí bohatostí a rozlohou skutečně klíčovou lokalitou. Dosud jsou tu dobře dochované porosty květnatých

3 / 2016 Ochrana přírody

kavylových a skalních stepí s výskytem řady zvláště chráněných stepních rostlin, jako jsou ovsíř stepní, kavyl sličný, kavyl lvanův, violka obojetná, koniklec luční český, kozinec bezlodyžný, kozinec rakouský, kozinec dánský, hlaváček jarní, běložárka liliovitá a také zřejmě zavlečený katrán tatarský. Pozoruhodná je pestrost bezobratlých, zejména pavoukovců, koprofágních a střevlíkovitých brouků, nosatců, zlatohlávků, otakárkovitých motýlů, přástevníků kostivalových a rovnokřídlého hmyzu, jako je saranče skalní. Mimořádné postavení tu má jedna z posledních populací okáče skalního u nás a slábnoucí populace modrásků vičencových a ligrusových. Cenné jsou rovněž výskyty teplomilných druhů plazů a stepních druhů ptáků (linduška úhorní, pěnice vlašská, bělořit šedý a v minulosti také dudek chocholatý a mandelík hajní). Raná je jediným známým a perspektivním přírodě blízkým stanovištěm sysla obecného v Čechách. Díky úspěšné péči v průběhu posledních let došlo k nárůstu populace sýslů a také se rozšířilo území, které na území EVL Raná–Hrádek obývají. V roce 2005 vykoupila Agentura ochrany přírody a krajiny ČR v této lokalitě pozemky v majetku města Louny o výměře přes 20 hektarů.

Mapka Management Ranské hory uskutečňovaný v rámci projektu LIFE. Zpracoval Jan Vrba

Ovsíř stepní. Foto Vlastislav Vlačíha

V zájmu zlepšení stavu stepních stanovišť a populací vybraných teplomilných druhů rostlin a živočichů je lokalita ústředním bodem projektu LIFE+, zaměřeným na tyto předměty ochrany v Lounském středohoří. Od roku 2011 tu probíhá řada aktivit shrnutých do mapky na této straně. Tato činnost začínající odkřoviňováním opuštěných

travních porostů pokračuje kosením a mulčováním a zejména pastvou smíšených stád ovcí a koz. Pokračovaly výkupy pozemků o rozloze 8,2 ha a dalších 0,7 ha přijala AOPK ČR jako dar od soukromých osob. Každoročně se v průběhu května ve spolupráci s obcí a mnoha dalšími subjekty konají tzv. Slavnosti stepí a vedle toho pak celá série výstav, exkurzí, přednášek a soutěží pro širokou veřejnost a školní mládež. Tyto aktivity jsou nedílnou součástí plnění strategie současné ochrany přírody a právě jmenovaný projekt byl Evropskou komisí oceněn v roce 2014 jako nejlepší v kategorii „Komunikace“ a obdržel cenu Natura 2000 Awards.

Dvacátého dubna 2016 proběhla v restaurovaných prostorách litoměřického hradu slavnostní konference spojená mimo jiné s udělením pocty tehdejším zakladatelům nové CHKO – paní Jaromíře Kuncové a pánům Jiřímu Kinskému a Karlu Kubátovi, kteří zde vystoupili se vzpomínkou na tuto významnou událost, jež má čestné místo v historii severočeské ochrany přírody.

Vlastislav Vlačiha

Ochrana afrických nosorožců: dobré i špatné zprávy

Údaje, nedávno uveřejněné uznávanou Komisí pro přežití druhů Mezinárodní unie ochrany přírody (IUCN SSC), jsou dostatečně výmluvné. V roce 2015 se obětí pytláků v Africe stalo nejméně 1 338 nosorožců. Počet těchto pozoruhodných lichokopytníků zabitých v rozporu se zákony tak na černém kontinentě stoupá již šestý rok v řadě. Od roku 2008, kdy začala nová vlna masového odstřelu nosorožců, mají afričtí pytláci na svědomí přinejmenším 5 940 zvířat.

Naděje na jihu Afriky?

V Jihoafrické republice se v současnosti nachází mimo lidskou péči na 19 700 nosorožců tuponosých (*Ceratotherium simum*) a 1 900 nosorožců dvourohých (*Diceros bicornis*). Tři ze čtyř všech nosorožců, vyskytujících se dnes v Africe a v Asii ve volné přírodě a v polochovu, tak přežívají právě v JAR. Není divu, že se právě tato země stala vyhledávaným cílem pytláků. V roce 2015 hlásily tamější úřady 1 175 upytlačených jedinců. I když uvedená čísla představují 88 % všech v Africe zabitých

3 / 2016 Ochrana přírody

nosorožců, od roku 2007 poprvé množství v JAR upytlačených kusů pokleslo. Nicméně rozdíl ve srovnání s rokem 2014 činí jen 40 exemplářů a již na první pohled není statisticky významný. Dnes je jen těžko k uvěření, že ještě v roce 2007 pytláci v této zemi zastřelili nebo otrávilii „jen“ 13 nosorožců.

Ve světově proslulém Krugerově národním parku, který hostí 8 400–9 300 nosorožců, zůstává ilegální usmrcování nosorožců i nadále na vzestupu, a to i přesto, že jihoafrické soudy poslaly v roce 2015 do vězení 220 v parku zadržených pytláků.

Mírný optimismus ochránců přírody poněkud zchlazují zprávy z dalších jihoafrických zemí. V roce 2015 přišla Namibie v důsledku pytláctví o 80 nosorožců. O rok dříve lovci ve jmenovaném státě ilegálně zahubili 25 jedinců a v roce 2012 pouhé dva. Neraдостné zprávy hlásí i Zimbabwe. Loni v zemi pytlácké gangy odstřelily přinejmenším 50 nosorožců, což oproti roku 2014 představuje více než dvojnásobek.

Nosorožci v soudní síni

Není žádným tajemstvím, že největším spotřebitelem rohů upytlačených nosorožců se stal

Nosorožce tuponosého zachránilo před úplným vyhubením dlouhodobé úsilí jihoafrické státní ochrany přírody a soukromých farmářů. Před prudkým vzestupem pytláctví v posledních pěti letech dosahovala jeho početnost více než 22 000 jedinců. S tímto mohutným savcem, který dosahuje hmotnosti více než 3 tuny, se můžeme setkat i ve známé jihoafrické rezervaci Pilanesberg. Foto Jan Plesník

Vietnam. V zemi s téměř 92 miliony obyvatel roh slouží k léčení řady zdravotních problémů, od kocoviny po rakovinu. Současně představuje symbol společenského postavení a životního úspěchu uživatele. Organizovaný zločin si tak při lovu nosorožců může dovolit nasadit nejmodernější techniku bez ohledu na její cenu.

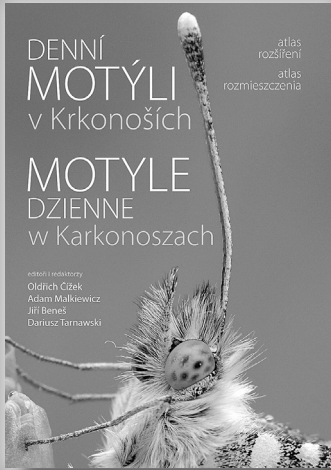
V Jihoafrické republice bylo dlouhou dobu povoleno vnitrostátní obchodování s nosorožčími rohy. Protože panovaly obavy, že se tímto způsobem sytí mezinárodní obchod a podporuje pytláctví, Ministerstvo životního prostředí JAR jej v roce 2007 zakázalo.

Dva farmáři, disponující zásobami nosorožčích rohů z vlastního chovu či polochovu v hodnotě stovek milionů USD, ale stát zažalovali. V prosinci 2015 soud prohlásil zákaz za neplatný. Ministryně životního prostředí Edna Molewová se proti rozsudku odvolala, ale vyšší soudní instance jej potvrdila. Ministerstvo proto připravuje podání k Nejvyššímu soudu. Od okamžiku, kdy bude oficiálně odesláno, vstoupí moratorium znovu v platnost.

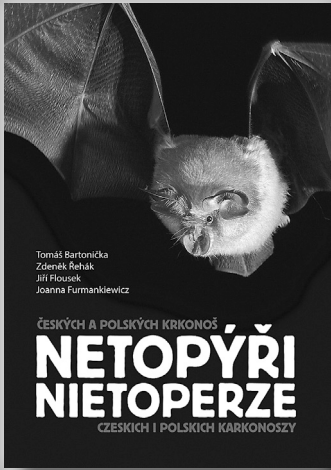
Jan Plesník, Jindřiška Jelínková a Silvie Ucová

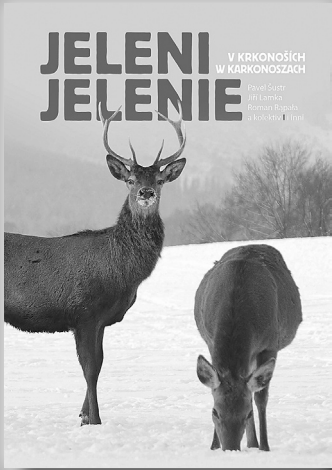
Ptáci Krkonoš – atlas hnízdního rozšíření 2012-2014 / Ptaki Karkonoszy – atlas ptaków lęgowych 2012-2014
Jiří Floušek, Božena Gramsz, Tomáš Telenský

Denní motýli v Krkonoších – atlas rozšíření / Motyle dzienne w Karkonoszach – atlas rozmieszczenia
Oldřich Čížek, Adam Malkiewicz, Jiří Beneš, Dariusz Tarnawski

Netopýři českých a polských Krkonoš / Nietoperze czeskich i polskich Karkonoszy
Tomáš Bartoníčka, Zdeněk Řehák, Jiří Floušek, Joanna Furmankiewicz

Jeleni v Krkonoších / Jelenie w Karkonoszach
Pavel Šustr, Jiří Lamka, Roman Rapała, Dagmar Zendluková, Keyra Tesa, Martin Ernst, Jan Robovský, Kateřina Svobodová, Ludmila Pohlová, Zdeněk Široký, Pavel Blažek, Jiří Tureček

Fauna Krkonoš – projekt korunovaný mimořádnými publikacemi

Dnes už najisto víme, že česko-polský projekt Fauna Krkonoš byl jedním z největších příspěvků k poznání přírody Krkonoš v posledních desetiletích. Jeho cílem bylo získání aktuálních údajů o rozšíření, početnosti a trendech výskytu několika indikačně významných skupin živočichů na území českého a polského národního parku a na lokalitách soustavy Natura 2000.

Projekt realizovaný v letech 2012–2014 (se zpracováním údajů z roku 2015) se skládal ze čtyř dílčích podprojektů:

- hnízdní rozšíření ptáků českých a polských Krkonoš a změny jejich početnosti v uplynulých dvaceti letech,
- rozšíření a početnost motýlů s denní aktivitou na území Krkonoš,
- netopýři českých a polských Krkonoš,
- migrační trasy, životní nároky a chování krkonošské populace jelena evropského.

První tři podprojekty již byly ukončeny, stále běží výzkum zaměřený na chování krkonošských jelenů, u kterého se kvalita výsledků zvyšuje s délkou sledování.

Nejllepší možnost porovnat stav současný a minulý byla v případě rozšíření a početnosti ptáků hnízdících v Krkonoších. Srovnávacím materiá-

3 / 2016 Ochrana přírody

lem k současnému stavu je Atlas hnízdního rozšíření ptáků Krkonoš (1999), vytvořený z dat získaných v letech 1991–1994 týmiž autory, kteří na projektu pracovali i nyní. Ze srovnání např. vyplývá, že 148 druhů ptáků se vyskytovalo při obou mapováních, přičemž při tom prvním jich bylo celkem 161, při druhém 159. Analyzovány byly také změny v průměrných nadmořských výškách, ve kterých se ten který druh vyskytoval. Při novém mapování bylo sledované území rozšířeno o 22,5 km² (okrajové čtverce na západě a na východě území).

Druhým tématem bylo mapování výskytu a početnosti denních motýlů v Krkonoších. Ti jsou vhodnou modelovou skupinou pro sledování změn stavu území. Ze shromážděných dat vyplývá, že mnoho druhů zcela vymizelo nebo jejich populace jsou slabé; potěšitelné naopak je, že především v podhůří ještě existují lokality s životaschopnými populacemi vzácných druhů – např. některých modrásků.

Významným přínosem byl výzkum netopýřů Krkonoš. Až dosud totiž byla nálezy ověřována především přítomnost těch druhů, které lze zastihnout při zimování v podzemních prostorách. Nyní byl výzkum založen především na monitoringu létajících netopýřů (a letních kolonií), a to pomocí hlasových ultrazvukových detektorů, které umožňují určení druhů (případně dvojic druhů blíže příbuzných). Počet v Krkonoších nalezených druhů netopýřů se rozšířil na dva-

cet a přesnější jsou údaje o početnosti některých druhů či o typech obývaných biotopů. Čtvrtý projekt sleduje chování jelení zvěře, především její migraci, pomocí GPS přístrojů s vysílačkou. Jistým „vedlejším produktem“ výzkumu bylo získání biologického materiálu pro parazitologická vyšetření – využity byly minuty, během kterých byly padesáti jelenům a laním připevňovány speciální obojky s telemetrickým zařízením. Sběr dat o pohybech jelenů bude pokračovat v závislosti na životnosti vysílaček a jejich baterií (ty vydrží v průměru dva roky).

Výsledky každého ze čtyř podprojektů jsou v podobě velkých, obrazově bohatě vybavených a k širokému užití přizpůsobených knižních publikací. Knihy jsou důsledně dvojjazyčné, česko-polské, s krátkým německým a anglickým souhrnem. Dva atlasy Ptáci Krkonoš/Ptaki Karkonoszy a Denní motýli v Krkonoších/Motyle dzienne w Karkonoszach mají velkorysý vnější formát 330 × 240 mm, jejich součástí jsou také průsvitové fólie se čtyřmi mapkami: orientační mapou sledovaného území, mapou krajinného pokryvu, vrstevnicemi a zonací národních parků včetně soustavy Natura 2000. Jde o knihy vázané, s rozsahem 480 a 328 stran. Publikace Netopýři českých a polských Krkonoš/Nietopierze czeskich i polskich Karkonoszy a Jeleni v Krkonoších/Jelenie w Karkonoszach pak mají menší formát 235 × 165 mm a brožovanou vazbu, rozsah je

184 a 200 stran. Grafická úprava všech publikací je dílem vydavatelství Gentiana Jilemnice, vytištěno tiskárnou drogowiec-pl Sp. z.o.o., Kielce; vydavateli jsou společně Správa KR NAP, Vrchlabí, a Dyrekcja KPN, Jelenia Góra.

Tištěné knihy bohužel zakoupit nelze, ale jsou distribuovány do ústředních, vědeckých a fakultních knihoven, regionálních muzeí, knihoven a škol, na referáty životního prostředí krkonošských obcí a již nyní jsou k dispozici na internetu ve formátu pdf. Zhlédnout a stáhnout si je můžete na adrese *http://www.krnep.cz v sekci Zaměřeno na veřejnost/Tiskoviny/Knihy.*

Jiří Dvořák

Začněme šetřit vodou, než bude pozdě – inspirujeme se Izraelem

Před dvěma měsíci jsem se na konferenci VODA 2016 setkal s izraelským velvyslancem v České republice Garym Korenem. Na setkání jsme nedávno navázali příjemným přátelským setkáním a debatou na půdě izraelského velvyslanectví. Hlavním tématem naší diskuse byly úspěchy Izraele v oblasti vodního hospodářství. Impulzem pro zásadní reformu izraelského vodohospodářství byla velká sucha, která zemi sužovala před několika lety. K řešení tak došlo na základě nutnosti, takřka na poslední chvíli.

Izraelská vláda v reakci na sucha vypracovala rozsáhlé plány na zabezpečení dostatku pitné vody, vytvořila novou řídicí strukturu a soustředila pravomoci na jedno místo, čímž zlepšila koordinaci celého systému vodního hospodářství země. Došlo k významnému zvýšení využívání odpadních vod. Dnes je Izrael zemí, která dokáže využít nejvyšší procento odpadních vod na světě – 75 %. U 75 % však izraelské ambice nekončí. V blízké době má dojít ke zvýšení až na 90 %. S panem velvyslancem Korenem jsme se shodli, že toto je jedna z oblastí, kde má i Česká republika, stejně jako další státy světa, zatím značné rezervy. I přes velký potenciál se ve světě až 80 % použité vody nijak neupravuje. Dalším způsobem řešení vodní krize v Izraeli je výstavba odsolovacích zařízení. To může být inspirací pro jiné státy. Izrael chce metodou odsolování do roku 2050 pokrýt až 2/3 celkové spotřeby vody.

Významným bodem celé reformy se stala osvěta mezi obyvateli a jejich motivace k šetření. Společenská objednávka je totiž základem pro realizaci hospodárnějšího nakládání s vodními prostředky.

V diskusi jsme se dostali i na téma nutnosti propojení nového systému vodního hospodářství se zemědělstvím. S reformou vodohospodářství se totiž v Izraeli částečně změnila i zemědělská produkce. Zatímco dříve se Izrael snažil o zemědělskou soběstačnost a pěstoval tedy všechny důležité plodiny, nehledě na vhodnost přírodních podmínek pro jejich pěstování, dnes již od striktní soběstačnosti ustoupil a naopak motivuje své zemědělce k pěstování plodin, které odpovídají podmínkám jejich země – tedy spíše plodin nenáročných na vodu, například citrusů. V souvislosti s tím, aby byl zabezpečen dostatek všech produktů, uvolnil Izrael svou zahraniční obchodní politiku ve smyslu zlepšení možností pro dovoz z jiných zemí. Šetření s vodou v zemědělství dále napomohla osvědčená metoda kapkové závlahy. Tady je opět prostor pro uplatnění v České republice. Metoda spočívá v zavedení rozvodů vody přímo k jednotlivým rostlinám, kde z nich pomalu kape voda přímo ke kořenům rostliny. Tím se udržuje přiměřená míra vlhkosti v půdě a nezalévá se zbytečná část půdy, kde nejsou rostliny.

Málokdo v ČR si uvědomuje, jak důležitým zdrojem voda je a že její dostatek není samozřejmostí. O hrozbě sucha v důsledku klimatických změn se nejrůznější média zmiňují čím dál častěji. Vláda chce investovat do ochrany před suchem. Investice by měly mířit především do zlepšení vodozádržných funkcí krajiny, výstavby a oprav rybníků, závlahových systémů, budování a vylepšování vodohospodářské sítě a dalších řešení. Počítá se také s různými kombinacemi protipovodňových opatření a opatření proti suchu, jako např. suché poldry.

Nejdůležitější krok je však na nás, na občanech. Naučme se šetřit s vodou a zároveň vyvíjet tlak na šetření v celé naší společnosti dříve, než bude skutečně pozdě.

Miloš Babiš

Fotografie z izraelského velvyslanectví. Foto Archiv Miloše Babiše

AOPK ČR hostila zasedání řídicího výboru Evropského tematického střediska biologické rozmanitosti

Odborná instituce Evropské unie, Evropská agentura životního prostředí (European Environment Agency, EEA) působící od roku 1993 v Kodani, zřizuje pro vybrané okruhy péče o životní prostředí specializovaná pracoviště – evropská tematická střediska. Tvoří je konsorcia mezinárodních organizací, odborných institucí z členských zemí EEA i soukromých firem a obvykle působí čtyři až pět let. V pořadí již třetí Evropské tematické středisko biologické rozmanitosti (European Topic Centre on Biological Diversity, ETC/BD) zahájilo svou činnost v lednu 2014. Kapacity v něm spojilo třináct vědeckovýzkumných institucí, univerzit, rezortních odborných pracovišť a odborných mezinárodních organizací, zaměřených na péči o přírodu, krajinu a biologickou rozmanitost, z jedenácti evropských zemí. Vedoucí organizací ETC/BD zůstává pařížské Národní přírodovědecké muzeum, kde působí i koordinační jednotka střediska. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR se stala partnerem konsorcia ETC/BD v roce 2005.

Ve dnech 24.–25. května 2016 uspořádala AOPK ČR na ředitelství v Praze zasedání řídicího výboru ETC/BD. Účastníky přivítal

Zasedání řídicího výboru ETC/BD v Praze. Foto Jan Plesník

jménem AOPK ČR její ředitel František Pelc. Jednání se kromě organizačních otázek zaměřilo zejména na činnost konsorcia v roce 2015, zahrnující širokou škálu aktivit od vyhodnocování zpráv předkládaných členskými státy EU Evropské komisi podle příslušné legislativy EU přes navrhování indikátorů snažících se postihnout stav, změny a vývojové trendy modelových složek biologické rozmanitosti, klasifikaci biotopů či vytváření Evropské informační soustavy o přírodě (EUNIS), shromažďující údaje o z hlediska ochrany přírody a krajiny významných druhích, biotopech a lokalitách na našem kontinentě, až po rozpracování rozumné metodiky vymezení ekosystémů a následného vyčíslení ekosystémových služeb a přírodního kapitálu.

Příští zasedání řídicího výboru ETC/BD se uskuteční v říjnu 2016 v dánské metropoli.

Jan Plesník

Odmítavé stanovisko AOPK ČR k vodnímu dílu Křivoklát

Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky, Regionální pracoviště Střední Čechy, k 10. 5. 2016 vydala Stanovisko ke studii Protipovodňová ochrana dolní Berounky – Studie retenční nádrže (Povodí Vltavy, s. p., 11/2015) a k záměru výstavby suché retenční nádrže na Berounce nad Roztoky u Křivokláta. Celé stanovisko je k dispozici webové na adrese: <http://www.ochranaprirody.cz/o-aopk-cr/aopk-cr-informuje/aktuality/vystavba-suche-retencni-nadrze-na-rece-berounce-je-neprijatelna/>

Zde uvádíme podstatné teze stanoviska:

1. Celkově je studie zpracována jednostranně a nevyváženě. Pojednány jsou hlavně

aspekty hydrologicko – hydrotechnické, které produkují v daných oborech pozitivní zjištění. Zpracování v jiných aspektech, zejména v těch, kde lze očekávat jakási negativní vyznění, zcela chybí, je pouze náznakové nebo se omezuje na výčty ovlivněných objektů (zejm. ovlivnění přírodního a kulturního prostoru Křivoklátska). Environmentální aspekty záměru studie pojednává nanejvýše v poloze povšechně informativní, nerovnocenné úrovni zpracování aspektů technických a ekonomických.

Rešerše literatury byla provedena velmi úzce. Uváděny jsou pouze zdroje z oblasti hydrologie a hydrotechniky. Relevantní zdroje z jiných oborů zřejmě nebyly těženy.

2. Chybí analýza rizika změny určení a funkce nádrže v budoucnosti. Nejsou vyhodnoceny záruky, že v budoucnu nebude nádrž například nějakým politickým rozhodnutím proměněna v nádrž s trvalým nadřazením, což by technicky nebylo zcela vyloučené, ale znamenalo by to zásadní změnu ve vztazích mezi nádrží a prostředím.

3. Problematika protipovodňových opatření v rozsáhlém povodí nad uvažovanou nádrží prakticky není řešena. Při prezentaci studie byla pokryta jen mělkou zmínkou o tom, že objemy stávajících nádrží v povodí jsou vzhledem k relevantním povodňovým objemům, ovladatelným nádrží Křivoklát, málo významné až nepatrné. V této etapě studie chybí hlubší analýza možností souborů krajinářských a vodohospodářských opatření ve výše ležících částech povodí, včetně zvážení jejich možných dalších efektů (akumulace vody pro doby sucha, podpora hodnot přírody a krajiny). Není vyhodnocena skutečnost, že výstavba VD Křivoklát by na rozdíl od těchto opatření nijak neovlivnila vodohospodářské poměry v Plzni a v dalších lokalitách ve vyšších částech povodí.

4. Nejsou posouzeny scénáře dlouhodobějšího udržování nádrže v zaplněném stavu (např. reakce na hydrologické poměry v nižších částech povodí nebo poruchy funkčnosti vypouštěcích zařízení), které mohou být významné například z hlediska ovlivnění porostů, resp. celé bioty v zátopě a reakcí terénu na následné vypouštění vody z nádrže.

5. Studie dostatečně neřeší otázky transportu povodňových splavenin a spláví v povodí a jejich ukládání v nádrži. Studie ani na základě srovnatelných případů ze světa (jsou-li takové k dispozici), ani jinak nevyhodnocuje plošný a objemový rozsah pokrytí ploch v zátopě splaveninami, možné vlastnosti splavenin, dopady tohoto pokrytí na vlastní zátopu i na navazující území, včetně lokalit obytné nebo rekreační zástavby, a to z hledisek hygienických, z hlediska využitelnosti území atp. Studie se nezabývá možnými vlastnostmi splavenin, jejich možnou chemickou a biologickou kontaminací. Nejsou řešeny otázky následného vyplavování materiálů z prostoru nádrže a možné vlivy tohoto vyplavování na níže ležící části toku.

6. Studie neřeší problematiku nakládání s usazeninami a splávím po skončení povodňové události. Chybí odhad objemů a vlastností usazenin, s nimiž by mělo být manipulováno, a jejich rizikovosti ve všech možných ohledech. Nejsou uvažována místa, způsoby a organizace odstraňování takto vzniklých odpadů, příslušné odpovědnosti, rizika pro životní prostředí a náklady s tím spojené. Proti opomíjení této problematiky ve studii lze stavět obavu, že rozsáhlá zátopová plocha by po povodňové události byla ve velmi problematickém stavu – odumřelé a poškozené porosty, rozsáhlé usazeniny spláví a splavenin, následný rozvoj ruderalní vegetace, hygienické problémy.

7. Ve studii není dostatečně řešena problematika stability svahů v zátopovém území ve všech fázích fungování suché nádrže.

8. Není dostatečně zohledněna problematika stability samotné hráze suché nádrže – mimo jiné se zřetelem k tomu, že by se jednalo o stavbu ojedinělou zřejmě i ve světovém měřítku. Nejsou uváděny možné srovnávací objekty ve světě, není zohledněna obtížná předpovídatelnost chování hráze jenom na základě zkušeností s tradičními přehradními nádržemi.

9. Ve velmi omezeném, nedostatečném rozsahu jsou zpracovány vlivy existence a provozování nádrže na charakter a využitelnosti. Studie se omezuje na výčet dotčených území, budov,

Obr. 1 Populace silně ohroženého vstavače osahlého (*Orchis ustulata*) na zbytcích zachovalých nivních luk by výstavbou hráze definitivně zanikla. Foto Petr Hůla

komunikací, průmyslových objektů a území zájmu ochrany přírody a krajiny. (Předpokládá se zřejmě demolice budov v zátopě.) Jen v nejhrušší úrovni studie naznačuje potřebu kompenzačních komunikačních staveb. Vliv zátopových událostí na území je odbyt povšechnou zmínkou možného negativního ovlivnění lesních porostů, umístěnou v pasáži o riziku svahových nestabilit. Zpracovatelé studie evidentně dospěli jenom k velmi mlhavým představám o zásadních problémových okruzích, případně se těmito záležitostmi vůbec nezabývali. Jde hlavně o tyto okruhy:

- možný vliv zátopových událostí na lesní porosty z hledisek biologicko-krajinářských a z hledisek pěstování lesa (není řešena organizace hospodaření v lesích, systém finančního vypořádávání a fyzického odstraňování škod působených zátopovými událostmi, chybí prognóza těchto škod)
- stejně tak pro plochy zemědělské
- možný vliv na biotu zátopových událostí, prognóza škod (při vícedenním zatopení nutno předpokládat úplnou likvidaci až po řadu složek mikrobního oživení), představa o potřebných následných opatřeních, představa o průběhu obnovy bioty v zasaženém území

- možnosti a omezení pobytu, rekreace a existence návštěvnické apod. infrastruktury v zátopovém území
- kompenzační opatření ve všech zmiňovaných oblastech.

Studie nenabízí informace o tom, zda kdekoliv ve světě existuje podobná situace, které by mohlo být využito ke srovnávacímu hodnocení. Škody a náklady související s využitelností zátopů a nezbytné kompenzace zřejmě nebyly uvažovány v pasáži, věnované ekonomickému hodnocení díla, což mohlo přispět k nesprávnému obrazu přínosnosti stavby nádrže.

10. Jen velmi náznakově jsou zmíněny vlivy samotné výstavby a následné existence hráze na přírodu a prostředí. Není řešena například zátěž plynoucí ze staveništní dopravy. Není řešeno získávání a doprava zemin pro výstavbu zemní hráze.

11. Není rozpracována otázka zajištění migrační prostupnosti hráze pro vodní i suchozemské živočichy.

12. Zcela nedostatečně jsou řešeny vlivy existence a funkce nádrže na hodnoty přírodně a krajinářsky unikátního území Křivoklátska. Tato problematika, přestože je zásadní z hlediska avizovaného komplexního posouzení socio – environmentálních aspektů, je ve studii hodnocena jenom okrajově, informativně a zcela nedostatečně směrem k vyhodnocení rizik ohrožujících proveditelnost díla. Absence řešení je zřejmá ve všech hodnotitelných aspektech. Oblast kompenzací za škody na přírodě a krajině není ve studii řešena. Rovněž škody na přírodě a krajině a na ně reagující kompenzace zřejmě vůbec nejsou zahrnuty v rozvaze o ekonomické stránce záměru nádrže.

13. Dostatečně nejsou pojednány vztahy k dolnímu toku Berounky a toku středního a dolního toku Vltavy, kde mají působit protipovodňové účinky díla. Mimo jiné i pro potřeby ekonomického hodnocení nejsou dostatečně podrobně zohledněny možnosti lokálních protipovodňových opatření na dolním toku Berounky, a to jak opatření k zajištění rozlivů s vznikem škod menšího rozsahu, tak opatření k vymístění objektů

trvale ohrožovaných významnými škodami v porovnání s obdobnými zásahy v retenčním prostoru navrhovaného VD Křivoklát. Není vyhodnocena možnost provádět na dolním toku Berounky opatření s využitím přírodě blízkých přístupů a řešení, přínášejících vedle posilování protipovodňové ochrany též další efekty (zlepšení morfologicko-ekologického stavu řeky a nivy včetně posílení biodiverzity, podpora rekreační a rybářské hodnoty říčního území).

14. Pokud jde o vlastní záměr výstavby suché nádrže na Berounce v blízkosti Křivokláta, stanovisko AOPK ČR upozorňuje na to, že v mnoha aspektech by bylo rozsáhle negativně ovlivněno přírodně a krajinářsky velmi cenného území. Ojedinelá koncentrace rozmanitosti rostlinných a živočišných druhů, výjimečná minimálně v evropském měřítku, by byla výstavbou jakékoliv nádrže (suché, či naplněné) z významné části ohrožena až ztracena, v řadě aspektů by byla zahájena její postupná degradace. Bylo by možné očekávat zejména:

- zásadní narušení až zánik říčního, údolního, vrcholového i suťového fenoménu
- změny mikro a mezoklimatu v údolí Berounky a jejích přítoků
- zanášení údolí splaveninami a splávním
- negativní změna hydrologického a hydrogeologického režimu území nad i pod nádrží
- zánik četných stanovišť zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů včetně reliktních
- změny morfologie původně přirozených povrchových toků
- negativní kvalitativní změna biodiverzity, nástup invazních druhů, zánik původních populací
- narušení stability svahů v celé délce údolí nad nádrží
- úhyn přírodních a přírodě blízkých lesních společenstev (zejména půdoochranných lesů) v prostoru zátopů
- k vážnému narušení, příp. k zániku by došlo na území chráněné krajině oblasti Křivoklátsko u dvou národních přírodních rezervací, pěti přírodních rezervací a jedné přírodní památky, mimo CHKO potom u 1 národní přírodní rezervace, dvou přírodních rezervací a dvou přírodních parků

Obr. 2 Na Křivoklátsku lidé s povodněmi žijí bez větších problémů. Svá obydlí si totiž staví nad úrovní povodňových vod. Pro neregulovaný říční tok Berounky a okolní přírodu jsou epizodické povodňové stavy přínosné. Na snímku Kouřimská rybárna při kulminaci povodně v roce 2013. Foto Petr Hůla

z mezinárodního hlediska by došlo k ohrožení či zániku předmětu ochrany u 6 evropsky významných lokalit (EVL), včetně těch mimo CHKO Křivoklátsko, a jedné ptačí oblasti

- zásadně by byla zasažena jádrová (tedy přírodovědecky nejhodnotnější) zóna biosférické rezervace UNESCO, s pravděpodobným zrušením biosférické rezervace Křivoklátsko a vyškrtnutím ze sítě biosférických rezervací mezivládního Programu Člověk a Biosféra (MaB).

V závěrech stanovisko AOPK ČR shrnuje, že zpracování studie pokládá v řadě podstatných směrů za zcela nedostatečné. Neuspokojivě jsou řešeny zejména oblasti, kde lze očekávat kolize mezi výstavbou a provozováním nádrže s jinými zájmy. Zcela nedostatečně je pojednána oblast možných – vzhledem k záměru výstavby nádrže – alternativních přístupů a opatření protipovodňové ochrany a celkově zlepšování vodohospodářských poměrů v povodí Berounky, a to jak nad nádrží, tak pod ní.

Závažnost zatápění přírodně a krajinářsky mimořádně hodnotného území se zdá být zcela mimo rámec rozborů, předkládaných studií.

Vzhledem k uváděným skutečnostem, po zohlednění nastíněných rizik v oblasti socio – environmentálních aspektů, pak AOPK ČR považuje záměr výstavby suché nádrže za neproveditelný. Studii doporučuje odložit jako dokument prakticky neupotřebitelný a vzhledem

Obr. 3 Studie uvažuje se stavbou přes 40 m vysoké hráze „suchého poldru“ na Berounce dokonce v PR Čertova skála! Foto Petr Hůla

k nepřijatelnosti uvažovaného řešení nedoporučuje pokračovat v jakýchkoliv přípravných pracích tohoto zaměření.

AOPK ČR naopak doporučuje v dalším se zabývat třemi perspektivními přístupy, kterými jsou:

- soubor dlouhodobě realizovaných vodohospodářsko-krajinářských opatření ke zmírňování vzniku a vlivu povodní a sucha v celé ploše povodí Berounky (zlepšování vodohospodářských vlastností půd a protierozní ochrana v ploše povodí, obnova dobrého morfologického stavu vodních toků, výstavba malých vodních nádrží přírodě bližších typů...)
- soubor reálných vodohospodářských opatření ke zlepšení průběhu povodní na dolním toku Berounky a na Vltavě, včetně využití přírodě blízkých přístupů (například přírodě blízká rozvolnění říčního perimetru).
- orientace na postupné vymisťování objektů ze zátopových území, jejichž existence není v tomto území bezpodmínečně nutná a uplatňování tohoto principu v rámci územního plánování, stejně jako vytváření rozlivových možností v nivách vodních toků.

Informaci dle stanoviska AOPK ČR, Regionálního pracoviště Střední Čechy, zpracovali Ing. Tomáš Just, vedoucí oddělení péče o krajinu, tamtéž, a RNDr. Petr Hůla, vedoucí správy CHKO Křivoklátsko.

Tomáš Just, Petr Hůla

Domy přírody sbírají ceny

Dům přírody Českého lesa, který se veřejnosti otevřel v únoru letošního roku, byl oceněn v soutěži Stavba roku Plzeňského kraje 2015. Titul v kategorii Sportovní a volnočasové stavby získal za bezchybnou rekonstrukci objektu v památkové zóně a za vlastní špičkovou expozici. Autorům se podařilo bezvadně uvést do souladu prezentaci přírody a výtvarné i technické řešení v historické budově Staré pošty. Do obdobné soutěže, ale pro Jihomoravský kraj, byl realizační firmou SYNER Morava, a.s. přihlášen i Dům přírody Moravského krasu. V kategorii Stavby občanské vybavenosti získal 3. místo. Tuto kategorii vyhrála Vstupní budova areálu Punkevních jeskyní Správy jeskyní ČR. Další ocenění v prestižní soutěži POPAI AWARDS 2015 v kategorii Ekologie a příroda získala za vynikající realizaci expozice v Domě přírody Blaníku.

Lenka Šoltysová

25 let Národního parku Podyjí – Čtvrtstoletí pro přírodu

Tento slogan v roce 2016 uvádí akce věnované jubileu Národního parku Podyjí. Jeho správa se toto výročí rozhodla připomenout řadou akcí pro veřejnost i odborníky.

Po tři jarní měsíce mohla veřejnost navštívit v Jihomoravském muzeu ve Znojmě výstavu věnovanou ohlednutí za čtvrtstoletím ochrany Podyjí jako národního parku. Tato putovní expozice bude mít na podzim svou zahraniční

německojazyčnou premiéru v sousedním NP Thayatal a dále se předpokládá řada repríz především v našich sesterských národních parcích, jakož i v muzeích. Výstava je společným dílem odborníků ze Správy NP Podyjí a Jihomoravského muzea ve Znojmě.

25 let Národního parku Podyjí Čtvrtstoletí pro přírodu

Krásu divočiny i přírodní pestrosti Podyjí ukazuje nový filmový dokument Obrázky z Podyjí. Jako první jej mohli vidět členové Rady Národního parku Podyjí na jejím jubilejním zasedání první jarní den. Zájemci jej mohli zhlédnout také na výstavě v Jihomoravském muzeu. Oficiální premiéru pro znojemskou veřejnost uvedla Správa NP Podyjí počátkem června. Dalších osm kratších snímků Kaleidoskop Podyjí bude v nejbližších týdnech veřejně dostupných online. Celkem cca hodi na a čtvrt materiálu z dílny Ivana Stříteského a kolektivu pracovníků Správy NP Podyjí bude k dispozici na různých nosičích školám i široké veřejnosti.

Další výstavy věnované podyjským orchidejím a rozmanitosti přírody NP Podyjí mohou potěšit návštěvníky středisek NP Šumava na Kvildě. V galerii Thayana na zámku ve Vranově n. D. uvádí Správa NP Podyjí fotografickou výstavu krajináře Michala Schneidera Krajiny mého okolí.

Více se nejen o akcích pro veřejnost, připravovaných na druhé pololetí 2016, dozvíte v pátém čísle Ochrany přírody – toto číslo bude věnováno i Národnímu parku Podyjí.

Tomáš Rothröckl

Medailonky

Profesor Josef Fanta pětaosmdesátníkem

Je to téměř k neuvěření, že významný český a nizozemský ekolog Josef Fanta se narodil už před 85 lety, 3. července 1931 v Kolíně. Po absolvování gymnázia studoval na Lesnické fakultě tehdejší České technické univerzity v Praze, státnice složil v roce 1954. Disertační

3 / 2016 **Ochrana přírody**

práci na téma Ekologie přirozené obnovy Picea abies a Abies alba v zástinu lesa úspěšně obhájil v roce 1969 na Vysoké škole zemědělské v Praze. V období 1954 až 1963 působil jako vědecký pracovník ve Výzkumném ústavu lesního hospodářství ve Zbraslavi a Opočně. Následující desetiletí pracoval na Správě Krkonošského národního parku, kde si prošel rozmanitými pozicemi od náměstka ředitele až po manuálního dělníka. Editoval také jeden z nejkvalitnějších odborných časopisů – Opera Concortica. Odolal nabídkám ke vstupu do komunistické strany a v roce 1974 se pro nesnesitelnost tehdejšího režimu rozhodl emigrovat do západní Evropy. Tři roky se protloukal v Německu a pak v Nizozemsku, kde v nejednoduchých podmínkách získával pouze příležitostné práce. Teprve v roce 1978 se mu podařilo sehnat odpovídající pozici vědeckého pracovníka na univerzitě v Amsterdamu v Laboratoři fyzikální geografie a půdních věd. V letech 1982 až 1996 působil v Ústavu pro lesnictví a přírodní vědy ve Wageningenu. Na univerzitě v Amsterdamu souběžně vyučoval a získal tu i vědecko-pedagogický titul profesor v oboru krajinná ekologie. Po roce 1996 odešel do důchodu, stále ale zůstal aktivním na poli vědy a výzkumu krajiny a přírody s vazbou na jejich ochranu. Po revoluci Českou republiku často navštěvoval a ve svém domě v Elstu a nebo v Rhenenu hostil řadu studijních návštěv. Do vlasti se natrvalo vrátil až v roce

Josef Fanta. Foto Markéta Jedličková

2010. Dodnes je hostujícím profesorem na Jihočeské univerzitě. Jeho celoživotním zájmem je výzkum v oblasti lesnické ekologie a dynamiky lesa, plánování v oblasti péče o krajinu a přírodní prostředí. Má nadstandardní komunikační schopnosti a kromě češtiny mluví anglicky, německy a holandsky a je schopen porozumět textům ve slovenštině, francouzštině, polštině a ruštině. Publikoval přes sto padesát vědeckých a odborných statí. K opravdovým populárně odborným lahůdkám pak patří obsáhlý seriál o lesích publikovaný v průběhu roku 2007 v časopise Živa.

Josefa Fantu jsem poznal až po revoluci a jeho profesorské vzezření, odborný projev a přesvědčivost výkladu mě fascinovaly. Byl to právě on, kdo zásadně pomohl při revitalizaci imisemi poškozených lesů Krkonošského národního parku. Zprostředkoval totiž přes nadaci Face nějaké drobné peníze (asi 360 mil. Kč) na obnovu zdejšího rozvráceného lesa. Když jsem ho seznámil se stavem lesů v chráněné krajinné oblasti Jizerské hory a se svou představou jejich rehabilitace založené na stabilizaci fragmentů lesa a jejich vzájemném propojování s využitím původního jizerskohorského genofondu dřevin, pomohl se zajištěním klíčových startovních prostředků od Prince Bernard Fund. Ty přispěly k založení Nadace pro záchranu a obnovu Jizerských hor. I v posledních letech neúnavně vysvětluje potřebu ekologizace lesního hospodaření a využívání přírodních procesů v lesnictví reflektující klimatické změny, potřebu promyšlené péče o lesy v národních parcích a racionálního plánování a využívání krajinného prostoru. To, že v národním parku Šumava byl vždy na straně vědecky odůvodněné ochrany lesů a přírodního prostředí, i když mnohdy stál proti většině, o jeho osobě vypovídá mnohé. Josef je v tom nejobecnějším pohledu zapřísáhlý demokrat, kterého irituje vše, co svobodu člověka ohrožuje.

Dovoluji si Josefu Fantovi poděkovat za vše, co udělal pro ochranu přírody, a popřát mu pevné zdraví a neutuchající entuziasmus do dalších let!

Kdo se o pohledech oslavence na přírodu a její ochranu chce dozvědět více, najde v některém z příštích čísel našeho časopisu rozhovor s touto mimořádnou osobností.

František Pelc

Petr Koutný – stálice ochrany jihomoravské přírody

Letošní léto je již šedesáté v životě dlouholeté opory ochrany přírody — Petra Koutného. Od jeho nástupu na místo zoologa na tehdej-

Petr Koutný při kontrole tůň v EVL Úvalský rybník. Foto Stanislav Koukal

ším Výzkumném a monitorovacím pracovišti Českého ústavu ochrany přírody v Brně došlo k mnoha změnám v názvech pracoviště, ale nezměněn zůstává Petrův zájem o to, aby jeho práce pro ochranu přírody přinášela hmatatelné výsledky. Od počátečního zaměření na monitoring se postupně více a více profiluje jako iniciátor krajinytovrných opatření zaměřených na vodní biotopy. Při své oceňované a vyhledávané konzultační činnosti při přípravě nových akcí úspěšně vyvrací domněnku, že není možné být současně vlídným rádcem a nekompromisním oponentem. Zasluhu na úspěšné kultivaci připravovaných záměrů má nejen jeho odborná erudice, ale nepochybně i svérázný smysl pro humor, díky kterému dokáže brzy získat ke spolupráci a společnému hledání ideálního řešení i partnery, kteří přišli původně se zcela odlišnou představou. Díky tomu se do nálezové databáze se železnou pravidelností dostávají informace o výskytu ohrožených druhů na nově vytvořených lokalitách – zejména v případech vážek a obojživelníků zpravidla opět od autora Petra Koutného prostřednictvím mobilní aplikace Bio-Log, čímž se tento zapřísáhlý odpůrce zbytečné-

3 / 2016 **Ochrana přírody**

ho klikání stal propagátorem využití moderních technologií v ochraně přírody.

Nezbývá než popřát do dalších let pevné zdraví a stále stejný smysl pro humor a elán při ochraně jihomoravské přírody.

Stanislav Koukal

Jana Brodinová

JUDr. Jana Brodinová (1958 – 2016) byla vyhledávanou advokátkou ze Všeradic. Vykonávala advokátní služby se zaměřením na občanské, obchodní či pracovní právo. Byla členkou České advokátní komory a mohla být ustanovena advokátem ex-offo. Ve svém bydlišti působila v zastupitelstvu obce Všeradice.

Aktivně se věnovala problematice životního prostředí a ochrany přírody. Proto také dlouhodobě poskytovala právní služby Agentuře ochrany přírody a krajiny České republiky a později i Správě jeskyní České republiky v rezortu životního prostředí. Kromě běžné právní agendy se věnovala hlouběji problematice zaměřené na prodej, výkupy a nájmy pozemků.

Jana Brodinová. Foto Josef Bílek

Jana Brodinová zemřela po krátké těžké nemoci dne 19. 4. 2016.

Jano, za všechny spolupracovníky Ti za vše děkují

Pavel Pjajfr a Dana Bílková

Kulér ————— XI

Nové právní předpisy a další dokumenty v oblasti ochrany přírody a krajiny

(přehled vybraných aktualit za období březen 2016 – květen 2016)

(přehled vybraných aktualit za období březen 2016 – květen 2016)

Zákon č. 89/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon), ve znění pozdějších předpisů především zvyšuje podíl, který stát dostává z poplatků za povrchovou těžbu hnědého uhlí, a to z 25 % na 67 %. Zároveň se tím snižuje podíl obcí ze současných 75 % na pouhých 33 %. Toto snížení má být obcím kompenzováno zvýšením úhrady z dobývacích prostor s povolenou těžbou na 1000 korun za jeden hektar ročně, přičemž příjem z této úhrady bude v plném rozsahu patřit obcím. Zvyšují se také úhrady za vytěžené nerosty. Úhrady se nově budou počítat z množství vytěženého nerostu a ze sazby pro jednotlivé druhy nerostů. Poplatky už nebudou stanoveny přímo zákonem, ale nařízením vlády, které může pružněji reagovat na případné změny ekonomické situace. Účinnost od 1. 1. 2017.

Vyhláška č. 94/2016 Sb., o hodnocení nebezpečných vlastností odpadů zpracovává příslušné předpisy Evropské unie a upravuje obsah žádosti o udělení pověření k hodnocení nebezpečných vlastností odpadů, obsah návrhu na prodloužení platnosti pověření k hodnocení nebezpečných vlastností odpadů, obsah školení pro hodnocení nebezpečných vlastností odpadů, kritéria, metody a postup hodnocení nebezpečných vlastností odpadů, obsah žádosti o hodnocení nebezpečných vlastností odpadů, obsah osvědčení o vyloučení nebezpečných vlastností odpadů a obsah sdělení o přítomnosti nebezpečných vlastností v hodnoceném odpadu. Účinnost od 31. 3. 2016.

Vyhláška č. 93/2016 Sb., o Katalogu odpadů zpracovává příslušné předpisy Evropské unie a stanoví Katalog odpadů, postup pro zařazování odpadu podle Katalogu odpadů a náležitosti návrhu obecního úřadu obce s rozšířenou působností na zařazení odpadu podle Katalogu odpadů. Oproti dosavadní vyhlášce bylo do Katalogu odpadů doplněno několik druhů odpadů (01 03 10* Červený kal z výroby oxidu hlinitého

Summary

Hromas J.: Ten Years of the Cave

Administration of the Czech Republic

In 2005, the Cave Administration of the Czech Republic (CACR) was established. It manages 14 show caves an abandoned mining works with pseudokarst phenomena across the whole country's territory. The caves, annually visited by almost 700,000 tourists, are among the largest underground systems as well as among the most important protected parts of nature in the Czech Republic. The main CACR's mission is an effective and consistent protection, conservation and management of the above extraordinary and non-renewable phenomena, maintaining and strengthening their further optimal development. The ten-year CACR's activities follow with the previous period which began in 1991 when the State Nature Conservancy took on for supervision, management and care. Since that time, caves, their areas and management have gone through a pronounced transformation. As a one of the founders of the International Show Caves Association (ISCA), the CACR has also been involved in international collaboration.

Štefka L.: The Moravský kras/Moravian Karst Protected Landscape Area Has Been Sixty-Year Old

Establishing the Moravský kras/Moravian Karst Protected Landscape Areas (PLA) in 1956 resulted from appreciation of the area's natural values. At the same time, it was an urgent appeal for its effective protection and conservation. Despite its relatively small size, the PLA is among natural areas the most often visited by tourists in the Czech Republic. Moreover, it is necessary to take into account that the PLA consists of the karst landscape ordered in some floors. Thus, something which is perceived at first glance as hidden and protected deeply below the ground can be viewed quite opposite at a closer look. The underground world is often more vulnerable and requires more sophisticated and more demanding management measures than above-ground sites/areas. Pressures for allowing more

adrenaline activities in the karst landscape have recently been increasing. Thus, a reasonable balance between them and nature conservation and landscape protection aims shall be found.

Dědek P.: Four Score Years to the Pálava/Pavlov Hills Protected Landscape Area

The article aims at presentation of some unfavourable changes affecting the whole landscape in the Czech Republic including that in South Moravia. The Pálava/Pavlov Hills Protected Landscape Area (PLA) Administration has been trying to reduce them. As a result of the above changes, some species become extinct within the PLA: the most important extinct species include the Lesser clouded yellow (*Colias chrysotheme*), the Woodland brown (*Lopinga achine*), the Jewel beetle (*Perotis lugubris*) and some blister beetle species (*Meloidae*). It is clear that traditional conservation approaches and measures (e.g. leaving a site/area to spontaneous development, mowing) are not able to reverse biodiversity loss. Therefore, basic nature conservation approaches has recently been changed radically. Consequently, current nature conservation applies a huge range of measures: some of them can be viewed as a surprise by the general public. Thus, communication, education and raising awareness among the general public and the target groups should not be underestimated.

Riedl V.: Forest Management in the Děvín National Nature Reserve in a Context of Historical Ways

Děvín Hill, located in the northernmost part of the Pálava/Pavlov Hills (South Moravia) is among the sites/area most often visited by tourists in the Pálava/Pavlov Hills Protected Landscape Area. In addition to mystic perception in the landscape, the site is popular due to its species-rich flora and fauna. Up to date, visitors have been aiming at flora on steppe sites and only marginal attention has been paid to forests by them, despite the fact that forests cover more than 80 % of the Děvín-Kotel-Soutěska National Nature Reserve. After the World War II, forests were managed only to a limited extent and they rather were left to spontaneous development. Nowadays, we have known that if we

do not want to lose remarkable species richness in the forest, we have to learn from the experience of our ancestors who had made interventions from the Neolithic Age/New Stone Age to the mid-20th century. Therefore, intensive making forests less dense and allowing more light there is a new management way at the selected sites.

Škarpich V., Galia T., Hradecký J. & Ruman S.: Do We Really Want to Stem and tro Dam Watercourses in National Parks in the Czech Republic?

Drought in recent years has caused a discussion on measures to adapt both society and nature to extreme weather events. We are seeking for tools how to reduce drying and desiccation in the landscape and at the same time, how to in a reasonable way implement the EU Water Framework Directive in improving the hydromorphological state of watercourses in the Czech Republic. Is it possible to merge both the efforts to avoid controversial steps, making the state of the art of the landscape even worse in the Czech Republic? The article highlights risks related to restoration and building water reservoirs because the above activities can initiate significant entering of a bed, consequently linked to drying and desiccation of the landscape and to changes in hydrological patterns in watercourses. The National Park Administrations should aim rather at supporting peat-bog and other wetland restoration and establishing and at supporting floodplain functions.

Vaničková V., Kopečková M. & Dort B.: Field Measures Supporting the Freshwater Pearl Mussel

Within the Freshwater Pearl Mussel (*Margaritifera margaritifera*) Action Plan/Recovery Programme, measures have been taken both to support its population and to improve conditions in habitats occupied by the species. At present, the projects funded by the European Economic Area (EEA) Funds 2009-2014 and by the Ministry of the Environment of the Czech Republic are being implemented at sites inhabited by the above mollusc species critically endangered in the Czech Republic. They aim at habitat management: feeding rills and elements are built, special grassland management is spread

across more extensive area and systems capturing excessive sediments transported by a water flow are upgraded. Due to measures implemented, the quality of Freshwater pearl mussel's habitats has step-by-step been improved. The main goal is to gradually change conditions in river basins, harbouring the Freshwater pearl mussel so that species' sufficient natural reproduction again occurs there.

Dvořáková J.: Suspending Human Harmful Disturbing Activity to Nature by a Nature Guard

The mission of the nature guard is to check the observation of regulations on nature conservation and landscape protection. Act No. 114/1992 Gazette on Nature Conservation and Landscape Protection, as amended later, gives clear competences to nature guards. The guards are entitled to establish identity of persons who violate regulations on nature conservation and landscape protection, to impose and collect on-the-spot fines for offences concerning nature conservation and landscape protection and to enter someone else's lands. The most important power of a nature guard is that he/she is authorized in the case of an imminent danger to interests protected pursuant the above Act to suspend the disturbing activity. Thus, a nature guard can act also if there is only a risk of possible danger to such interests. Therefore, the legal provision is a strong preventive tool. A nature guard has to inform the territorially competent State Nature Conservancy authority of his/her measure without delay. The State Nature Conservancy authority shall confirm, change or cancel the measure within 15 days of the day of its issuance at the latest.

Vojtěchovská E. & Chobot K.: Mapping the Species Protected by the European Union Legislation in the Czech Republic – General Summary and Remarkable Outputs (II.). Vertebrates

In 2010–2015, the Nature Conservation Agency of the Czech Republic mapped the species protected by the European Union legislation. The project was financed by the Operational Programme Environment of the Czech Republic (OPECR) and it aimed at detailed mapping and monitoring the selected

wild animal species across the whole Czech Republic's territory. The project was one of the most extensive ones funded from the OPECR, supplementing standard species and habitat monitoring schemes. In many species, it has improved our knowledge of them. Nowadays, all the project's outputs are accessible at the Nature Conservancy Species Occurrence Database of the Czech Republic run by the Nature Conservation Agency of the Czech Republic.

The article summarizes the remarkable findings reported in vertebrates. Because financial sources for species mapping provided by the State/Government Budget have been declining, generally, the project substantially supported monitoring and surveys in nature in the Czech Republic in 2012–2015 and it has significantly improved the knowledge of conservation status in the target species.

Drimaj J., Mikulka O., Kamler J. & Pihal R.: What Also Is Fenced in the Žofín Virgin-like Forest?

The Žofín Virgin-like Forest National Nature Reserve (South Bohemia) is a unique old-growth forest ecosystem, having been left to spontaneous development for 178 years. The importance of the area was confirmed by including into the CTFS-ForestGEO global research forest plot network where it represents temperate forests of continental Europe. In the NNR's fenced part, mammals were monitored by using camera traps in summer and autumn of 2015. In total, 4,300 snaps were gained on which ten mammalian and eight bird species were taken. The Wild boar (*Sus scrofa*) was most often recorded, followed by the Red deer (*Cervus elaphus*) or the Roe deer (*Capreolus capreolus*). With respect to damage to a fence erected against game there, the important species live within the fenced area and they influence spontaneous development in vegetation as well as dynamics in the whole ecosystem.

Zajíček P.: The Javoříčko Cave's Hidden Beauty

In the Czech Republic, there are fourteen show caves managed by the Cave Administration of the Czech Republic, a governmen-

tal partially self-financed body. Each of the valuable belowground natural monuments is in its way specific, being of great significance. Some of them are at the same time unique archaeological sites, other have passed through rich geological development. Most of them also harbour well-developed and diversified karst ornamentation. From a point of view of karst ornamentation, the Javoříčko Caves (Central Moravia) undoubtedly are the most beautiful. Excentric stalactites, coral-like outgrowths and a flat formation called the Lace Curtain should be mentioned. The Javoříčko Caves are a part of the Špraněk National Nature Reserve and is annually visited by more than 50,000 tourists.

Plesník J.: IPBES Has Become Fully Operational

The Intergovernmental Science-policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services (IPBES) is an independent intergovernmental body which main aim is to strengthen the science-policy interface for biological diversity and ecosystem services for conservation and sustainable use of biological diversity, long-term human well-being and sustainable development. It was established in Panama City in April 2012 and currently has 125 members including the Czech Republic. The 4th Session of the IPBES Plenary (IPBES-4) was held in Kuala Lumpur, Malaysia, 22-28 February 2016. The meeting approved the first assessments and summaries for policy makers produced by the platform: a Thematic Assessment on Pollinators, Pollination, and Food Production and a Methodological Assessment on Scenarios and Models of Biodiversity and Ecosystem Services. Delegates further adopted, inter alia, decisions on scoping reports for future assessments on a global assessment on biodiversity and ecosystem services; a methodological assessment on diverse conceptualization of multiple values of nature and its benefits; and thematic assessments on invasive alien species (IAS) and sustainable use. The IPBES-4 also adopted decisions on a number of procedural and substantive issues, including the IPBES work programme 2014–2018.

Jan Plesník

Kontakty na autory

Miloš Babiš

Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR
poslanec
e: burianova.tereza@gmail.com

Daniela Bílková

Správa jeskyní ČR
e: bilkova@caves.cz

Pavel Dedek

AOPK ČR, RP Jižní Morava
oddělení SCHKO Pálava
e: pavel.dedek@nature.cz

Bohumil Dort

Gammarus CZ, s. r. o.
e: b.dort@tiscali.cz

Jakub Drimaj

Mendelova univerzita v Brně
Ústav ochrany lesů a myslivosti
e: jakub.drimaj@mendelu.cz

Jiří Dvořák

Správa KRMAP
redaktor časopisu Krkonoše
e: jdvorak@krnap.cz

Jitka Dvořáková

AOPK ČR
právní oddělení
pro veřejnou správu
e: jitka.dvorakova@nature.cz

Tomáš Galia

Ostravská univerzita v Ostravě
katedra fyzické geografie
a geoekologie
e: tomas.galia@osu.cz

Jan Hradecký

Ostravská univerzita v Ostravě
děkan Přírodovědecké fakulty
e: jan.hradecky@osu.cz

Jaroslav Hromas

Správa jeskyní ČR
ředitel
e: hromas@caves.cz

Petr Hůla

AOPK ČR, RP Střední Čechy
vedoucí oddělení SCHKO Křivoklátsko
e: petr.hula@nature.cz

Karel Chobot

AOPK ČR
ředitel odboru
monitoringu biodiverzity
e: karel.chobot@nature.cz

Jindřiška Jelínková

AOPK ČR
vedoucí oddělení mezinárodní spolupráce
e: jindriska.jelinkova@nature.cz

Tomáš Just

AOPK ČR, RP Střední Čechy
vedoucí oddělení péče o krajinu
e: tomas.just@nature.cz

Jiří Kamler

Mendelova univerzita v Brně
Ústav ochrany lesů a myslivosti
e: jiri.kamler@gmail.com

Michala Kopečková

Občanské sdružení Ametyst
e: kopeckova@ametyst21.cz

Stanislav Koukal

AOPK ČR, RP Jižní Morava
ředitel
e: stanislav.koukal@nature.cz

Jiří Lehký

AOPK ČR, RP SCHKO Beskydy
vedoucí oddělení ochrany přírody a krajiny
e: jiri.lehky@nature.cz

Ondřej Mikulka

Mendelova univerzita v Brně
Ústav ochrany lesů a myslivosti
e: mikulka@node.mendelu.cz

Zdeněk Patzelt

šéfredaktor časopisu Ochrana přírody
e: zdenek.patzelt@nature.cz

František Pelc

AOPK ČR
ředitel
e: frantisek.pelc@nature.cz

Pavel Pešout

AOPK ČR
ředitel sekce ochrany přírody a krajiny
e: pavel.pesout@nature.cz

Pavel Pfajfr

právník
e: pfajfr.judr@gmail.com

Jan Plesník

AOPK ČR
oddělení mezinárodní spolupráce
e: jan.plesnik@nature.cz

Radim Plhal

Mendelova univerzita v Brně
Ústav ochrany lesů a myslivosti
e: xplhal@node.mendelu.cz

Vladan Riedel

AOPK ČR, RP Jižní Morava
oddělení SCHKO Pálava
e: vladan.riedel@nature.cz

Tomáš Rothrockl

ředitel
Správa Národního parku Podyjí
e: rothrockl@npodyji.cz

Stanislav Ruman

Ostravská univerzita v Ostravě
katedra fyzické geografie a geoekologie
e: stanislav.ruman@osu.cz

Josef Rusňák

AOPK ČR, RP Východní Čechy
vedoucí oddělení SCHKO Železné hory
e: josef.rusnak@nature.cz

Olga Suldovská

Správa jeskyní ČR
e: suldovska@caves.cz

Václav Škarpich

Ostravská univerzita v Ostravě
katedra fyzické geografie a geoekologie
e: vaclav.skarpich@osu.cz

Leoš Štefka

AOPK ČR, RP Jižní Morava
vedoucí oddělení SCHKO Moravský kras
e: leos.stefka@nature.cz

Silvie Ucová

AOPK ČR
oddělení mezinárodní spolupráce
e: silvie.ucova@nature.cz

Ivana Vaníčková

AOPK ČR
oddělení druhové ochrany
e: ivana.vanickova@nature.cz

Vlastislav Vlačiha

AOPK ČR, RP Ústecko
oddělení SCHKO České středohoří
e: vlastislav.vlaciha@nature.cz

Eva Vojtěchovská

AOPK ČR
oddělení sledování stavu druhů živočichů
e: eva.vojtechovska@nature.cz

Evelyna Vozábalová

Správa jeskyní ČR
e: vozabalova@caves.cz

Petr Zajíček

Správa jeskyní ČR
e: zajicek@caves.cz